

Politeja

Nr 1(88/3), 2024, s. 89-104

<https://doi.org/10.12797/Politeja.21.2024.88.3.06>

Licencja: CC BY-NC-ND 4.0

Anna SZACHOŃ-PSZENNY Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
szanna@kul.pl**Agnieszka ZARĘBA** Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
agnieszka.zareba@kul.pl

INSTRUMENTALIZACJA MIGRANTÓW JAKO FORMA DESTABILIZACJI BEZPIECZEŃSTWA NA WSCHODNIEJ GRANICY ZEWNĘTRZNEJ UE W KONTEKŚCIE WOJNY W UKRAINIE

ABSTRACT

Instrumentalisation of Migrants as a Form of Security Destabilization in the Context of the War in Ukraine

The instrumentalization of migrants is a relatively recent phenomenon occurring at the EU's eastern external border with Belarus. Its objective is to use migration flows as a tool in Russia's hybrid warfare strategy aimed at destabilizing EU member states. The aim of this article is to examine the instrumentalisation of migrants as a form of security destabilization at the EU's eastern external border in the context of the ongoing war in Ukraine. The war in Ukraine is one of the factors that have directly influenced the instrumentalization of migrants along the border with Belarus. This relationship, although appearing non-obvious at first glance, demonstrates no less than several factors indicative of the interdependence of the two processes.

Firstly, it should be understood within the broader objective of instrumentalisation, which seeks to destabilize the European Union. Undoubtedly, one of the objectives of the Russian aggression against Ukraine is to destabilize the EU's security.

Secondly, in these contexts, the destabilization of the EU primarily impacts its border member states, which is particularly evident with regard to those located along the EU's eastern external border with Belarus and Ukraine.

Thirdly, this destabilization is part of the hybrid warfare tactics employed by Russia and its subordinated ally, Belarus. However, these efforts began prior to the outbreak of the war in Ukraine and included operations like Sluza, joint military exercises near the EU's eastern external border and extensive disinformation campaigns orchestrated by Russian and Belarusian propaganda.

This article primarily explores the political origins of migrant instrumentalization, its legal definition and the implications of the war in Ukraine within the framework of Russian hybrid activities. Analysis of legal acts and statistical data, and critical analysis of various sources were used as its research methodology.

Keywords: instrumentalization of migrants, EU's destabilization, war in Ukraine, security

Słowa kluczowe: instrumentalizacja migrantów, destabilizacja UE, wojna w Ukrainie, bezpieczeństwo

I. WPROWADZENIE

Migracje są stałym elementem funkcjonowania plemion, społeczności, narodów. Jako proces wynikają nie tylko ze zmian politycznych, międzynarodowych, uwarunkowań historycznych, bezpieczeństwa danego regionu, ale – w szczególności w XXI wieku – ze zmian klimatycznych, katastrof i klęsk żywiołowych (np. trzęsienia ziemi). W historii poszczególnych państw przede wszystkim są widoczne przymusowe formy przesiedleń ludności etnicznej. Choćby w ZSRR w latach 30. i 40. XX wieku miały miejsce masowe przesiedlenia Tatarów Krymskich, Łotyszy, Litwinów, Ukraińców, Białorusinów, Polaków i Łemków. Z czasem nazwano je inżynierią przymusowej migracji, a aktualnie w terminologii unijnej jest określana jako instrumentalizacja migrantów. Celem przymusowej migracji ludności była zazwyczaj realizacja polityki państwa zmierzająca do osłabienia znaczenia danej ludności na danym terenie. Cechą charakterystyczną było przedmiotowe traktowanie grup etnicznych i narodowych. Podobnym celem instrumentalizacji migrantów jest ich ujęcie przedmiotowe, traktowanie jako środka do destabilizacji państwa, obecnie państw członkowskich Unii Europejskiej, oraz czynnika wpływającego na wojnę w Ukrainie. Z założenia działania destabilizacyjne wpisują się w działania hybrydowe prowadzone przez Federację Rosyjską. Czynnikiem, które im sprzyjają, jest niska wydolność administracji państwowej, powszechna korupcja, podziały społeczne i polityczne na tle etnicznym lub narodowym, występowanie zorganizowanych mniejszości narodowych, funkcjonowanie wolnego

rynku mediów, tak aby podmiot-agresor mógł dotrzeć z dezinformacją do atakowanego społeczeństwa¹. Przymusowe migracje ludności wpisują się pośrednio w charakter działań hybrydowych. Związane jest to z wykorzystaniem ludności cywilnej do destabilizacji obszaru danego państwa poprzez wprowadzenie na jego teren nie tylko migrantów jako przedstawicieli grup etnicznych i narodowych odmiennych kulturowo oraz religijnie od rodzimej społeczności, ale i reprezentantów przestępczości zorganizowanej, służb specjalnych, które mogą prowadzić do dezorganizacji funkcjonowania życia społecznego w państwie.

Celem artykułu jest potraktowanie instrumentalizacji migrantów jako formy destabilizacji bezpieczeństwa na wschodniej granicy zewnętrznej UE w kontekście wojny w Ukrainie. Jako tezy zostały przyjęte:

Teza 1: Instrumentalizacja migrantów jest elementem wojny hybrydowej prowadzonej przez Rosję, która jest skierowana przeciwko państwom członkowskim UE, zwłaszcza wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej. Uzupełnia ona działania Rosji w ramach wojny z Ukrainą, które są częścią działań dyktatury rosyjskiej. Należy to rozpatrywać w kontekście głównego celu instrumentalizacji, jakim jest destabilizacja Unii Europejskiej. Bez wątpienia jednym z celów rosyjskiej agresji na Ukrainę jest również destabilizacja bezpieczeństwa wspólnoty europejskiej.

Teza 2: Instrumentalizacja migrantów (pojęcie prawne Kodeksu granicznego Schengen) jest zbliżona w swej charakterystyce do zjawiska określonego jako inżynieria migracji, występującego w XX i XXI wieku, którego celem była realizacja zamierzeń podmiotu destabilizującego.

Teza 3: Tak rozumiana destabilizacja UE jest elementem wojny hybrydowej prowadzonej przez Rosję i zależną od tego państwa Białoruś. Rozpoczęła się ona jeszcze przez wybuchem wojny w Ukrainie poprzez m.in.: operację „Śluza”, rosyjskie i białoruskie „ćwiczenia” wojskowe w pobliżu wschodniej granicy zewnętrznej UE oraz liczne działania dezinformacyjne rosyjskiej i białoruskiej propagandy, które można określić jako działania pre-instrumentalizacyjne.

Analiza obejmuje trzy części. Pierwsza dotyczy prawnej definicji instrumentalizacji migrantów oraz uchodźcy wojennego z Ukrainy, druga – istoty i kazusów inżynierii migracji, trzecia – eksplanacji wzrostu migracji na wschodniej granicy zewnętrznej UE z Białorusią oraz wpływu wojny w Ukrainie w kontekście rosyjskich działań hybrydowych. W trakcie przygotowywania artykułu zastosowano metody *desk research*: analizę źródeł pisanych, czyli jakościową analizę zawartości, analizę danych statystycznych, analizę komparatystyczną. Zastosowanie poszczególnych metod badawczych pozwoliło na zbadanie problemu badawczego przy pomocy danych dostępnych w aktach prawnych, literaturze przedmiotu, artykułach opublikowanych w środkach masowego przekazu oraz danych statystycznych.

¹ Ł. Skoneczny, *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 1, s. 49.

II. DEFINICJA INSTRUMENTALIZACJI MIGRANTÓW ORAZ UCHODŹCY WOJENNEGO Z UKRAINY

Instrumentalizacja migrantów jest stosunkowo nowym zjawiskiem na wschodniej granicy zewnętrznej UE (na odcinku z Białorusią). Jej celem jest wykorzystanie przepływów migracyjnych jako elementu wojny hybrydowej Rosji, dążącej do destabilizacji państw członkowskich Unii. W efekcie od drugiej połowy 2021 r. Unia Europejska podjęła intensywne próby ujęcia instrumentalizacji migrantów w ramy prawne. Już samo zdefiniowanie tego zjawiska okazało się trudnym i złożonym procesem, ale jest ono jednak niezbędne dla określenia konsekwencji i zasad przeciwdziałania instrumentalizacji migrantów. Nadanie temu pojęciu charakteru prawnego dokonuje się poprzez rozpoczęcie zmian legislacyjnych Kodeksu granicznego Schengen (KGS)², który stanowi kluczowy akt prawa UE w zakresie zasad przekraczania granic zewnętrznych. Instrumentalizacja migrantów obejmuje sytuacje, w których państwo trzecie wywołuje nieuregulowane przepływy migracyjne do Unii, aktywnie zachęcając do przemieszczania się obywateli państw trzecich na granice zewnętrzne, na swoje lub ze swoich terytoriów, a następnie na te granice zewnętrzne, lub ułatwiając przemieszczanie się, w przypadku gdy takie działania wskazują na to, że państwo trzecie zamierza zdestabilizować Unię lub państwo członkowskie, oraz gdy charakter takich działań może zagrozić podstawowym funkcjom państwa; w tym jego integralności terytorialnej, utrzymaniu porządku publicznego lub ochronie bezpieczeństwa narodowego³. Taką definicję sformułowała Komisja Europejska we wniosku legislacyjnym z grudnia 2021 r., ale już w połowie 2022 r. Rada Unii Europejskiej zaproponowała modyfikację pojęcia Komisji, doprecyzowując, że instrumentalizacja migrantów oznacza sytuację, w której nie tylko państwo trzecie zachęca obywateli państw trzecich do przemieszczania się na granice zewnętrzne, ale może to robić również podmiot niepaństwowy. Ponadto wskazuje, że takie przemieszczanie może też dotyczyć zarówno granic zewnętrznych, jak i państwa członkowskiego⁴. Destabilizacji w tej sytuacji są poddane w pierwszej kolejności państwa członkowskie położone wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej UE na odcinku z Białorusią, ale wpływa to bezpośrednio na funkcjonowanie całego „obszaru bez granic”. Jego bezpieczeństwo odgrywa kluczową rolę, gdyż jest to wschodnia granica zewnętrzna nie tylko Unii Europejskiej, ale również strefy Schengen oraz jednocześnie

² Aktualnie obowiązująca wersja KGS to rozporządzenie (UE) 2016/399 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (Kodeks graniczny Schengen), Dz.U. L 77 z 23.03.2016 r.

³ Wniosek Komisji: rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniające rozporządzenie (UE) 2016/399 w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice, Strasburg, dnia 14.12.2021 r., COM(2021) 891 final, 2021/0428 (COD).

⁴ Zmiany do art. 2 ust. 27 według Noty Rady UE z dnia 19 czerwca 2022 r. do wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenie (UE) 2016/399 w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice; międzyinstytucjonalny numer referencyjny: 2021/0428(COD).

wschodnia flanka NATO. Unia Europejska zwróciła szczególną uwagę na tę właśnie granicę, bo zmienił się również zupełnie jej charakter. Przede wszystkim przestała być granicą bez większych problemów, a wpłynęły na to dwa przełomowe wydarzenia: rozpoczęcie instrumentalizacji migrantów na granicy z Białorusią w połowie 2021 r. oraz wybuch wojny w Ukrainie w lutym 2022 r. W ten sposób diametralnie zmienił się charakter tej granicy, która spotkała się z bezprecedensowym napływem osób, niespotykanym dotąd ani na granicy wschodniej, ani nawet na żadnej innej granicy UE⁵.

Poddając analizie wcześniejsze problemy zagrożenia nielegalnym przekraczaniem wschodniej granicy zewnętrznej UE, należy wziąć pod uwagę również presję migracyjną ujawnianą w danych polskiej Straży Granicznej dotyczących odmów wjazdu na terytorium Polski. Odmowy wjazdu można udzielić jedynie na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej. Liczba odmów na wschodniej granicy zewnętrznej UE lądowej stanowi ponad 90% (często blisko 95-97%) wszystkich udzielonych odmów wjazdu na polskim odcinku granicy (pozostałe odmowy udzielane są na przejściach lotniczych i morskich). Wpływ na zmianę kierunków nielegalnej migracji miało wybudowanie przez Węgry muru na granicy węgiersko-serbskiej, przez którą przebiega szlak zachodniobałkański, prowadzący z państw byłej Jugosławii do UE. Fizyczne zamknięcie tego szlaku dla nielegalnej migracji spowodowało przesunięcie go na wschodni lądowy szlak, prowadzący przez polski odcinek zewnętrznej granicy UE. Ważnymi czynnikami warunkującymi skalę i dynamikę przestępczości transgranicznej na tym odcinku, obok ekonomicznych, są czynniki polityczne. Przede wszystkim należy wskazać decyzje UE i jej państw członkowskich w odniesieniu do państw byłego ZSRR mające wpływ na przemieszczanie się ludności, a dodatkowo rozszerzenie strefy Schengen w 2007 r. m.in. o państwa wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej UE, co spowodowało wzrost przestępczości transgranicznej⁶.

Aktualnie finansowana przez reżim rosyjsko-białoruski instrumentalizacja migrantów w celu destabilizacji UE oraz wojna w Ukrainie, która doprowadziła do niespotykanego dotąd napływu uchodźców, sprawiła, że niezbędny staje się przegląd polityki migracyjnej Unii. Zwłaszcza teraz, gdy Federacja Rosyjska prowadzi wojnę przeciwko Ukrainie, powodującą masowy napływ uchodźców, stało się jasne, że migracja rzutuje na wszystkie państwa członkowskie. W związku z tym należy przeformułować na nowo kwestie migracji w celu wprowadzenia zmian systemowych niezbędnych do opracowania racjonalnej, opartej na prawach polityki azylowej i migracyjnej UE. Odnośnie do zagrożeń hybrydowych wywoływanych przez państwa trzecie w celu sprawdzenia jednoci UE członek Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społeczny (EKES) Pietro Vittorio Barbieri zauważył, że ludzie nie są zagrożeniem, lecz raczej ofiarą takiej taktyki, a: *zagrożenia odnoszą się do niestabilności geopolitycznej na granicach UE, a nie do ludzi będących ofiarami handlu*. Zgodnie z opinią EKES całościowy

⁵ A. Szachon-Pszenny, A. Zaręba, *Etapowość instrumentalizacji migrantów na przykładzie granicy z Białorusią – wyzwania współczesności*, „Przegląd Geopolityczny” 2024, s. 7-9, oddane do druku.

⁶ M. Perkowska, *Zagrożenie przestępczością na wschodniej granicy Polski – struktura i dynamika zjawiska*, „Politeja” 2016, vol. 13, no. 2, s. 129-132.

i spójny system migracyjny, oparty na solidarności między państwami członkowskimi, może zapobiec przyszłym próbom i zmniejszyć zagrożenia dla bezpieczeństwa i stabilności Unii⁷.

Skala napływu obywateli Ukrainy do Unii Europejskiej przerosła wszelkie wcześniejsze dane, które określano jako kryzysowe i z którymi UE próbowała sobie kiedykolwiek poradzić, a wojna w Ukrainie wywołała we wspólnocie bezprecedensowy napływ uchodźców oraz spowodowała zmianę w funkcjonowaniu „obszaru bez granic”. Trzeba przy tym zaznaczyć, że pojęcia „uchodźcy” i „migranta” są w ostatnim czasie jednymi z najczęściej używanych w dyskursie publicznym, zwłaszcza w mediach. Nadmierznie często stosuje się je zamiennie, jednakże należy wyraźnie podkreślić, że istnieje pomiędzy nimi zasadnicza różnica o charakterze prawnym. Ponadto kryzys uchodźczy ze szczytem w 2022 r. obejmuje szczególną kategorię uchodźców wojennych z Ukrainy, która determinuje charakter największego kryzysu masowego napływu osób i ich pobytu na „obszarze bez granic”, jaki miał miejsce od początku istnienia UE. Również instrumentalizacja migrantów na granicy z Białorusią stała się bezprecedensowym wydarzeniem na odcinku wschodniej granicy zewnętrznej UE i wywołała kryzys migracyjny na niespotykaną tutaj wcześniej skalę. Obie sytuacje miały bezpośredni wpływ na funkcjonowanie i bezpieczeństwo „obszaru bez granic”, który jako symbol, i najważniejszy element strefy Schengen, stanowi kluczowe osiągnięcie integracji europejskiej. Te wydarzenia na granicy z Białorusią i Ukrainą wiązały się z napływem milionów obywateli państw trzecich, co bez wszelkich wątpliwości wywołało kryzysy spowodowane szeroko pojętą wojną hybrydową prowadzoną przez Rosję. Pojęcie „uchodźcy” jest powszechnie używane wobec wszystkich osób opuszczających Ukrainę z powodu międzynarodowego konfliktu zbrojnego przez UNHCR, a idąc za nim, robią to także instytucje unijne oraz inne źródła. Natomiast w odniesieniu do kryzysu rozpoczętego w 2021 r. używa się pojęcia „kryzysu migracyjnego”, opierając się na przesłankach, na podstawie których nastąpił wjazd do UE. Kryzys migracyjny w 2021 r. spowodowały działania polityczne reżimu Łukaszenki w celu destabilizacji UE, natomiast ukraiński kryzys uchodźczy został spowodowany jedną przyczyną – wojną w Ukrainie. Ten pierwszy wiązał się z wykorzystaniem migrantów do celów politycznych, natomiast obywatele Ukrainy musieli szukać schronienia w Unii Europejskiej z powodu zagrożenia życia. Ze względu na specyfikę sytuacji termin „uchodźcy” został doprecyzowany przez uchodźcę wojennego z Ukrainy, którym stał się wysiedleńca z tego państwa uciekający przed wojną i otrzymujący w UE ochronę międzynarodową. Bez wątpienia można wykazać, że skala napływu obywateli Ukrainy do Unii Europejskiej przerosła wszelkie wcześniejsze liczby, które określano jako kryzysowe i z którymi UE i jej państwa członkowskie próbowały sobie kiedykolwiek poradzić⁸.

⁷ Instrumentalizacja migrantów i ukraiński kryzys uchodźczy wymagają ponownego namysłu nad polityką migracyjną, [online] <https://www.eesc.europa.eu/pl/news-media/news/instrumentalizacja-migrantow-i-ukraiński-kryzys-uchodźczy-wymagają-ponownego-namysłu-nad-polityką-migracyjną>, 29 XII 2023.

⁸ A. Szachoń-Pszenny, *Szczyt kryzysu migracyjnego w 2015 r. a szczyt kryzysu uchodźczego w 2022 r. – próba analizy porównawczej wpływu na „obszar bez granic” UE*, „Studia Politologiczne” 2023, t. 68, s. 73.

Wobec powyższych należało zmodyfikować zasady zarządzania zewnętrzną granicą wschodnią UE i dokonało się to na dwa sposoby. Na granicy z Ukrainą złagodzone zasady wjazdu dla uchodźców wojennych, ułatwiając wjazd do UE uciekającym przed brutalną agresją Rosji⁹. Natomiast na granicy z Białorusią wobec instrumentalizacji migrantów zaostrzono kontrole graniczne i wprowadzono nowe rozwiązania, nietypowe dotąd na tej granicy, a związane m.in. z budową murów granicznych.

III. GENEZA I KAZUSY INSTRUMENTALIZACJI MIGRANTÓW W TRAKCIE I PO ZIMNEJ WOJNIE

W pierwszym fragmencie analizy zostało wprowadzone pojęcie instrumentalizacji migrantów, które zostało sformułowane na podstawie procesu nielegalnego przekraczania wschodniej granicy zewnętrznej Unii Europejskiej (granica polsko-białoruska). Literatura przedmiotu, jak i historia XX wieku, znają przypadki wykorzystania grup etnicznych lub narodowościowych do destabilizacji sytuacji w krajach demokratycznych. Tego typu działania zazwyczaj prowadzone były przez państwa bloku wschodniego, ich celem była dezorganizacja bloku państw zachodnich. Tego typu działania zostały wprowadzone do literatury przedmiotu pod pojęciem inżynierii migracji, autorstwa Kelly M. Greenhill, określanej również jako migracja przymusowa, która dotyczy transgranicznych ruchów ludności mających osiągać określone cele dotyczące m.in. pozyskania ustępstw politycznych, militarnych, ekonomicznych ze strony państwa lub państw docelowych. Skala instrumentarium w celu wywarcia wpływu jest różnorodna, od łagodnych rozwiązań po stosowanie środków przymusu bezpośredniego¹⁰. Greenhill wyróżniła cztery rodzaje inżynierii migracji: wywłaszczającą, eksportową, zmilitaryzowaną i przymusową. W proces inżynierii migracji bardzo często zaangażowane są służby specjalne danego państwa inicjujące dane procesy migracyjne, nie są to procesy oddolne, lecz inspirowane określonymi działaniami¹¹.

Ze względu na samą analizę instrumentalizacji migrantów warto przybliżyć charakter i cechy przymusowej inżynierii migracji (*coercive engineered migration*), ponieważ w dużej mierze pokrywa się ona z charakterystyką tego pojęcia. Przymusowa inżynieria migracji to rzeczywiste lub potencjalne przepływy (odpływy) ludności wykorzystywane jako narzędzie polityki zagranicznej do wywołania (lub zapobieżenia) zmian w zachowaniu politycznym, osiągnięcia dodatkowych korzyści finansowych od podmiotów będących celem przymusowej inżynierii migracji. W przypadku obu pojęć mamy wspólne elementy: agresor-państwo lub podmiot pozapaństwowy, inspirowane transgraniczne

⁹ Szczegółowo na temat tych zasad: A. Szachon-Pszenny, *Wojna w Ukrainie jako czynnik zmiany zasad przekraczania granicy zewnętrznej Unii Europejskiej*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2023, nr 4, s. 127-146.

¹⁰ K.M. Greenhill, *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement as an Instrument of Coercion*, „Strategic Insights” 2010, vol. 9, no. 1, s. 116-117.

¹¹ Tenże, *Strategic Engineered Migration as a Weapon of War*, „Civil Wars” 2008, vol. 10, no. 1, s. 6-25.

przepływy migracyjne oraz działania z zamiarem destabilizacyjnym danego państwa w charakterze dezorganizacji porządku publicznego, integralności terytorialnej lub ingerencji w bezpieczeństwo narodowe. Warte podkreślenia jest stanowisko Greenhill z 2008 roku dotyczące takich przywódców autorytarnych jak: Alaksandr Łukaszenka i Kim Dzong Un, którzy są w stanie wykorzystywać masowe transgraniczne ruchy ludności do destabilizacji państw docelowych w celu realizacji własnych zamierzeń w sferze polityki zagranicznej. Kryzysy migracyjne będą przybierać na sile ze względu na duży poziom „atrakcyjności teje broni”, chodzi głównie o niskokosztowość, medialność i skuteczność¹². Kryzys migracyjny na granicy z Białorusią z 2021 roku posiada wiele cech przymusowej inżynierii migracji. Generalnie chodzi o nielegalny przepływ migrantów, zaangażowanie służb specjalnych i przestępczości zorganizowanej, ale również działalności hybrydowej prowadzonej przez Rosję i Białoruś. Trudności w precyzyjnym określaniu i definiowaniu zjawisk wynikają z ich wzajemnej tożsamości cech oraz braku potwierdzonych szczegółowych danych, które zazwyczaj są tajne (udział służb specjalnych, niezdefiniowane cele w jawnych dokumentach). Inżynierię migracji w kontekście kryzysu migracyjnego do polskiej literatury z zakresu nauk o bezpieczeństwie wprowadził Michał Wojnowski. Powiązał działalność radzieckich i rosyjskich służb specjalnych z procesem inżynierii migracji, wskazując, iż działania służb radzieckich koncentrowały się zarówno na pozyskiwaniu informacji, jak i tzw. działalności wywrotowej w bloku zachodnim. Polegała ona m.in. na organizowaniu kongresów pokojowych, ruchów pacyfistycznych, feministycznych i związkowych, przygotowaniu kampanii przeciwko obecności USA w Europie, rozpowszechnianiu sfabrykowanych materiałów (np. AIDS został wymyślony przez CIA). Celem ich było polityczne, gospodarcze i militarne osłabienie pozycji Zachodu.¹³

Działalność służb radzieckich M. Wojnowski ilustruje kazusem inżynierii migracji zainicjowanej w latach 70. XX wieku w związku z poprawką Jacksona-Vanika, która uzależniała utrzymywanie przez USA normalnych stosunków handlowych z „gospodarkami nierynkowymi” (ang. *nonmarket economies* w zamian za przestrzeganie przez rządy tych państw prawa obywateli do emigracji). Wówczas w ZSRS podjęto decyzję o migracji 5250 sowieckich Żydów-kryminalistów, przebywających w koloniach karnych¹⁴. Część z nich osiedliła się w Nowym Jorku, w dzielnicy Brighton Beach, która zyskała wówczas określenie „Małej Odessy”. Za sprawą Jewsieja Agrona, migranta z ZSRS, rozwinęła się przestępczość zorganizowana (ściąganie haraczy od rosyjskojęzycznej ludności, obrót nielegalnymi brylantami i złotem), która zakończyła się aresztowaniem go w 1995 roku¹⁵.

¹² Tamże.

¹³ M. Wojnowski, *Geneza, teoria i praktyka rosyjskiej inżynierii przymusowej migracji. Przyczynek do badań nad kryzysem migracyjnym na wschodniej flance NATO*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2022, t. 14, nr 26, s. 13-14.

¹⁴ Tamże, s. 15-16.

¹⁵ Więcej na temat zorganizowanej przestępczości rosyjskiej w USA zob. K. Laskowska, *Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne*, Białystok 2006, s. 273-276.

Kazusem inżynierii migracji przywoływanym przez Greenhill oraz Wojnowskiego była nielegalna migracja obywateli Kuby do Stanów Zjednoczonych. Problem zaistniał już na początku lat. 60, nasilił go kryzys gospodarczy Kuby w latach 70. Kubańscy chętnie korzystali z drogi morskiej (tratwy) lub bezpośrednich lotów do Miami. Momentem przełomowym było wtargnięcie (21.04.1980) do ambasady Republiki Peru w Hawanie ponad 10 tys. obywateli kubańskich ubiegających się o azyl¹⁶. Od 21 kwietnia do 26 września 1980 r. dotarło do wybrzeża Florydy ok. 124 tys. uchodźców. W tamtym czasie amerykańska procedura weryfikacyjna polegała na indywidualnym rozpatrywaniu każdego wniosku, co przy tak dużej liczbie spowalniało procedurę. Identyfikacja była utrudniona przez brak dokumentów. Ustalono, że 24 tys. kubańskich uchodźców spędziło w więzieniach ponad 15 dni, ale nieoficjalne źródła podają, iż 40 tys. przybyłych osób miało konflikt z prawem na Kubie. Zaobserwowano wzrost przestępczości, jako przyczynę wskazywano różnice kulturowe (brak znajomości języka), trudności z odnalezieniem się w nowej rzeczywistości. Deskrypcja kubańskiej przestępczości z początku lat 80. znalazła swój epicki wymiar w reżyserii Braina De Palmy w filmie pt. „Scarface” („Człowiek z blizną”), w której główną rolę kubańskiego przestępcy grał Al Pacino. Na podstawie zeznań uchodźców oraz danych CIA i FBI częściowo potwierdzono, iż masowy napływ uchodźców kubańskich był de facto operacją „Bravo” przygotowaną przez wywiad kubański w koordynacji z KGB¹⁷.

IV. WYKORZYSTYWANIE MIGRACJI JAKO NARZĘDZIA POLITYCZNEGO W DZIAŁANIACH REŻIMU ROSYJSKIEGO I BIAŁORUSKIEGO

Po upadku systemu komunistycznego wydawało się, iż problem inżynierii migracji nie będzie elementem przetargowym w relacjach między państwami. Dynamika zmian systemowych, ograniczanie demokracji i praw człowieka doprowadziła do ponownego zaistnienia problemu. Przykładem zaangażowania zarówno rosyjskich, jak i białoruskich służb specjalnych była operacja „Śluza” zainicjowana w 2010 roku. Nazwa operacji związana była z tzw. potokami ludzi, które miały przekraczać wschodnią granicę UE. Wtedy po raz pierwszy podjęto próbę penetracji wschodniej granicy Unii Europejskiej. Celem było również sprawdzenie jej wydolności i przepustowości w związku z nielegalną migracją. Jako powód podawano próbę destabilizacji obszaru UE. Migrantów rekrutowano spośród ludów kaukaskich, obcokrajowców mieszkających albo studiujących na Białorusi. Celem było nie tylko wcześniej wspomniane sprawdzenie granicy, ale też uzyskanie środków unijnych na jej uszczelnienie, co udało się zrealizować reżimowi A. Łukaszenki. Jako metodę zastosowano wykorzystanie kontaktów FSB, które docierało do potencjalnych migrantów, proponowano wówczas za opłatą przekroczenie wschodniej granicy UE. Migranci decydowali się na tę ścieżkę, płacąc

¹⁶ M. Wojnowski, *Geneza, teoria...*, s. 17 i nn.

¹⁷ *Tamże*.

wysokie kwoty, nawet kilka tysięcy dolarów¹⁸. Operacja „Śluza” po raz kolejny została uruchomiona w 2021 r. Jej celem było pogłębienie podziałów społecznych, zwłaszcza w Polsce, związane z przyjmowaniem migrantów oraz wykreowanie wizerunku Polaków jako ksenofobów i nacjonalistów, odwrócenie uwagi światowej opinii publicznej od sytuacji na Białorusi, sfalszowanych wyborów prezydenckich, łamanie praw człowieka oraz prześladowania opozycji¹⁹. Dodatkowym czynnikiem stwarzającym zagrożenie w tamtym czasie było przeprowadzenie wspólnych ćwiczeń wojskowych armii rosyjskiej i białoruskiej pod nazwą Zapad 2021 (10-16.09.2021). Ćwiczenia pomimo odmiennych deklaracji zawsze miały charakter ofensywny, brały w nich udział wszystkie rodzaje sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej i były poprzedzone działaniami dezinformacyjnymi dotyczącymi np. liczby żołnierzy, których wielkość mogła przekroczyć pierwotnie zadeklarowaną liczbę 6,4 tys. W rzeczywistości zaangażowanych żołnierzy najprawdopodobniej było 96 tys., przy deklaracjach medialnych ze strony rosyjskiej do 200 tys. Próby nielegalnego przekroczenia granicy, ćwiczenia wojskowe Zapad 2021 wprowadzały dodatkowe zagrożenie hybrydowe dla bezpieczeństwa państwa²⁰. Kryzys migracyjny poprzez zaangażowanie służb rosyjskich i białoruskich przy werbowaniu migrantów w poszczególnych krajach Turcji i Bliskiego Wschodu posiada elementy inżynierii migracji. Dodatkowo sprzyjało temu prowadzenie wojny hybrydowej z Polską, potencjalne rozwarstwienie i podział społeczeństwa, zarówno na tle ekonomicznym, ideologicznym, jak i światopoglądowym. W konsekwencji mógł doprowadzić do wzrostu przestępczości pospolitej i zorganizowanej, terroryzmu oraz protestów społecznych. W koncepcji prowadzonych działań hybrydowych ze strony Federacji Rosyjskiej i podległej jej Białorusi można zaobserwować nie tylko wspomniane wykorzystanie jednostek specjalnych, grup paramilitarnych²¹, ale i odpowiednie stymulowanie opinii publicznej w państwie podmiocie agresji. Oddziaływanie na opinię publiczną jest wpisane w doktrynę Gierasimowa jako prowadzenie wojny informacyjnej, może przybierać ona różny charakter od kampanii dezinformacyjnych po fake newsy, które będą wprowadzały w błąd odbiorców komunikatu²². Trudno w tym momencie oceniać rolę mediów informujących o kryzysie migracyjnym w 2021 r. w Polsce. Należy poczynić uwagę, iż w systemie demokratycznym zawsze mogły być nie do końca poinformowane o określonych wydarzeniach i rozpowszechniać niesprawdzone informacje. Chodzi

¹⁸ W. Kubik, „To jest operacja ŚLUZA”. Były białoruski policjant ujawnia szczegóły mściwego planu Łukaszenki, „Fakt” 2021, 25 VIII, [online] https://www.fakt.pl/polityka/operacja-sluza-byly-oficer-bialoruskich-sluzb-mowi-o-przemycaniu-imigrantow/lzmxr38?utm_source=polska-zbrojna.pl_viasg_fakt&utm_medium=referal&utm_campaign=leo_automatic&srcc=undefined&utm_v=2, 25 XI 2023.

¹⁹ B. Fraszka, *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje*, „Warsaw Institute” 2021, 23 XII, [online] <https://warsawinstitute.org/pl/sytuacja-na-granicy-polsko-bialoruskiej-przyczyny-aspekt-geopolityczny-narracje/>, 25 XI 2023.

²⁰ A. Wilk, P. Żochowski, *Ćwiczenia „Zapad 2021”. Rosyjska strategia w praktyce*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” 2021, 3 IX, [online] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-09-03/cwiczenia-zapad-2021-rosyjska-strategia-w-praktyce>, 20 XI 2023.

²¹ Por. Z. Parafianowicz, *Prywatne armie świata. Czyli jak wyglądają współczesne konflikty*, Kraków 2021, s. 224.

²² Ł. Skoneczny, *Wojna hybrydowa...*, s. 43.

o historię małej czteroletniej dziewczynki Eileen, z pochodzenia Irakijki, nagłośnioną w nocy z 6 na 7 grudnia 2021 r. na jednym z mediów społecznościowych (Facebook) przez Grupę Granica. Stworzoną narracją żyła cała Polska. Wystąpienia posłów ówczesnych partii opozycyjnych w Sejmie opisujące sytuację dziecka porzuconego przez Straż Graniczną w okolicy Usnarza Górnego budziły duże emocje, zainteresowanie, a zarazem podziały społeczne²³. Sprawą zaginionego dziecka zajął się Rzecznik Praw Obywatelskich²⁴, o sprawie informowani byli czytelnicy m.in.: „Gazety Wyborczej”²⁵, Oko.press²⁶ czy portalu Wirtualna Polska²⁷. Po dwóch latach czytelnicy „Gazety Wyborczej” zostali poinformowani w artykule pt. „Szara Granica” autorstwa Małgorzaty Tomczyk o dualizmie w informowaniu o kryzysie migracyjnym. Autorka otwarcie stwierdziła, że Eileen po prostu nie istniała, była jedną z *opowieści, którą usłyszeli aktywiści i przekazali dalej. Odbiła się szerokim echem i stanowiła ważną część narracji o dzieciach umierających na granicy, którą utrwała teraz „Zielona Granica”*²⁸ (film Agnieszki Holland – przyp. Aut.). Stworzona narracja o dziecku migrantów zagubionym w lesie jest przykładem zastosowania dezinformacji w przestrzeni medialnej. Nie chodzi tu o wskazywanie osób odpowiedzialnych za rozprzestrzenianie informacji niesprawdzonych, oddziałujących na ludzkie emocje, ale warto zaznaczyć, iż tego typu działania, mające na celu podważenie autorytetu służb granicznych w obliczu zagrożenia, jakim był kryzys migracyjny, ćwiczenia wojskowe Federacji Rosyjskiej i Białorusi Zapad 2021, prowadziły do destabilizacji w państwie. Tego typu działania dezinformacyjne, zgodnie z doktryną wojenną Gierasimowa, wpisują się w wojnę hybrydową prowadzoną

²³ Interpelacja nr 29295 do ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie zaginięcia i działań poszukiwawczych 4-letniej Eileen w rejonie granicy polsko-białoruskiej, 13 XII 2021, [online] <https://sejm.gov.pl/sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=C9QC6R>, 20 XI 2023; dostępne również np. w mediach społecznościowych (wystąpienie posła Michała Gramatyki z partii politycznej Polska 2050), [online] https://twitter.com/SamPereira_/status/1728475036531437890?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etwteemembed%7Ctwterm%5E1728475036531437890%7Ctwgr%5E03311b44015ccfe61672dad967b862aa0730e5b5%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.donald.pl%2Fartykuly%2FkZ3xgkEQ%2Fdramatyczna-historia-4-letniej-eileen-na-granicy-z-bialorusia-byla-zmyslona), 20 XI 2023.

²⁴ Ł. Starzewski, *Sprawa zaginięcia 4-letniej dziewczynki z Iraku na granicy. Interwencja RPO. Odpowiedź KWP w Białymstoku*, 17 XII 2021, [online] <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-policja-granica-zaginiona-dziewczynka-irak>, 20 XI 2023.

²⁵ *Zaginęła 4-letnia Irakijka. Grupa Granica chce przeczesać las. „Potrzebna zgoda na wejście do strefy”*, 7 XII 2021, [online] <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,27887794,zaginela-4-letnia-corka-migrantow-z-iraku-eileen-nie-ma-szans.html>, 29 XI 2023.

²⁶ K. Boczek, *4-letnia Eileen zagubiła się w lesie na granicy. SG wypchnęła jej rodziców na Białoruś. W nocy – 12°C*, 7 XII 2021, [online] <https://oko.press/4-letnia-eileen-zagubila-sie-w-lesie-na-granicy-sg-wypchnela-jej-rodzicow-na-bialorus-w-nocy-12c>, 29 XI 2023.

²⁷ M. Czmieł, *RPO apeluje do policji w sprawie poszukiwań 4-letniej Irakijki*, 9 XII 2021, [online] https://wiadomosci.wp.pl/rpo-apeluje-do-policji-w-sprawie-poszukiwan-4-letniej-irakijki-6713587389610720a?utm_source=combreak, 29 XI 2023.

²⁸ M. Tomczak, *Rodziny z dziećmi, wykształcona Afganka, ciężarna kobieta – osoby takie, jak w filmie Holland są na granicy wyjątkami*, 17 XI 2023, [online] <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,30395672,a-co-jesli-dla-migrantow-to-lepiej-ze-straz-graniczna-przerzuca.htm>, 29 XI 2023.

przeciwko państwom graniczącym z obszarami wpływu Federacji Rosyjskiej. Nie trudno o konstatację, iż historia małej Irakijki miała zniekształcić wizerunek Polaków w odbiorze światowej opinii publicznej przed zbliżającym się kryzysem uchodźczym w 2022 roku²⁹. Działania rosyjsko-białoruskie nie ustają na wschodniej granicy zewnętrznej UE, jeśli chodzi o działania hybrydowe. Dotyczą one m.in. działań tzw. grupy Wagnera, które przeniosły się na terytorium Białorusi. Ponadto w ostatnim czasie nasilają się działania hybrydowe Rosji i Białorusi, które próbuje się przypisać Ukrainie, destabilizację wschodniej granicy zewnętrznej UE. 10 października 2023 r. rosyjska FSB miała porozumieć się z białoruską KGB, aby przeprowadzić operację „pod fałszywą flagą” (podszywając się pod kogoś innego) na terytorium Białorusi, 2 km od granicy z Polską i oskarżyć o atak Ukrainę – podaje Centrum Narodowego Oporu, ukraiński portal rządowy opisujący sytuację w okupowanych częściach Ukrainy. W ten sposób Rosja w ramach wojny z Ukrainą chciała dokonać ataku przy granicy Polski i zrzucić winę na Ukrainę³⁰.

Kazusem pokazującym zaangażowanie służb rosyjskich w zakresie inżynierii migracji i instrumentalizacji migrantów była próba zwiększenia przepływu osób na granicy fińsko-rosyjskiej na przełomie 2015 i 2016 r. oraz po wstąpieniu Finlandii do Paktu Północnoatlantyckiego 4.04.2023 r. Federacja Rosyjska w przypadku relacji z Finlandią posługuje się „strumieniami” migrantów, aby spełnić określone cele polityki zagranicznej. W 2015 r. chodziło o wznowienie i rozwój dwustronnej współpracy gospodarczej z Rosją w obszarach niedotkniętych sankcjami (m.in. energetyka nuklearna, przemysł stoczniowy). Dodatkowo celem było zniechęcenie Finlandii do dalszego zacieśniania współpracy wojskowej z NATO, USA oraz z państwami regionu Morza Bałtyckiego. Wywołując kryzys migracyjny na granicy fińsko-rosyjskiej, Rosja zademonstrowała możliwości działania przeciwko interesom poszczególnych państw UE, zmuszając je do zabiegania o współpracę, a przez to osłabiając możliwości formułowania i realizacji wspólnej i skoordynowanej unijnej polityki wobec Rosji³¹. Ponowne wznowienie migracji jest uwarunkowane przystąpieniem Finlandii do NATO ze względu na rozpoczęcie pełnoskalowej wojny w Ukrainie i destabilizację Europy Środkowo-Wschodniej przez Rosję, oraz wzrost jej aspiracji mocarstwowych w regionie.

V. WNIOSKI

Instrumentalizacja migrantów jest formą destabilizacji bezpieczeństwa na wschodniej granicy zewnętrznej UE. Rozpatrując ją w kontekście wojny w Ukrainie, teza ta jest tym bardziej zasadna. Szeroko zakrojone działania „pre-instrumentalizacyjne migrantów” (operacja „Śluza”, rosyjskie i białoruskie „ćwiczenia” oraz działania dezinformacyjne

²⁹ Ł. Skoneczny, *Wojna hybrydowa...*, s. 43-44.

³⁰ *Ukraińcy: FSB i KGB porozumiały się ws. ataku przy granicy Polski*, 10 X 2023, [online] <https://www.rp.pl/swiat/art39242451-wojna-rosji-z-ukraina-dzien-594>, 20 XI 2023.

³¹ P. Szymański, P. Żochowski, W. Rodkiewicz, *Wymuszanie współpracy. Fińsko-rosyjski kryzys migracyjny*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” 2016, 6 IV, [online] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-04-06/wymuszanie-wspolpracy-finsko-rosyjski-kryzys-migracyjny>, 20 XI 2023.

propagandy) na wschodniej granicy zewnętrznej UE w kontekście politycznym były przygotowaniem kryzysu migracyjnego w 2021 r. na granicy z Białorusią oraz pełnoskalowej wojny w Ukrainie w 2022 r. Wojna w Ukrainie jest jednym z podstawowych czynników, które bezpośrednio wpłynęły na instrumentalizację migrantów na granicy z Białorusią. Ten związek, chociaż z pozoru tylko nieoczywisty, zawiera co najmniej kilka czynników wskazujących na zależności obu procesów.

Po pierwsze, należy go rozpatrywać w kontekście głównego celu instrumentalizacji, jakim jest destabilizacja Unii Europejskiej. Bez wątpienia jednym z celów rosyjskiej agresji na Ukrainę jest również destabilizacja bezpieczeństwa Unii. W nowej strategii bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej wyraźnie jest określone, iż Stany Zjednoczone i Unia Europejska są zagrożeniem dla państwa rosyjskiego i jego wartości, ponadto wyraźnie wskazana jest gotowość do funkcjonowania w czasie wojny oraz do budowania samowystarczalności państwa³².

Po drugie, w tych kontekstach destabilizacja UE dotyczy w pierwszej kolejności jej państw przyfrontowych członkowskich, co jest szczególnie widoczne wobec państw położonych wzdłuż wschodniej granicy zewnętrznej UE z Białorusią i Ukrainą. Obecnie instrumentalizacja migrantów rozszerza się na Finlandię, co potwierdza tezę działalności jednostek rosyjskich wzdłuż całej wschodniej granicy zewnętrznej UE.

Po trzecie, tak rozumiana destabilizacja UE jest elementem wojny hybrydowej prowadzonej przez Rosję i zależną od niej Białoruś. Rozpoczęła się ona jeszcze przed wybuchem wojny w Ukrainie poprzez m.in.: operację „Śluzą”, rosyjskie i białoruskie „ćwiczenia” wojskowe Zapad 2021 w pobliżu wschodniej granicy zewnętrznej UE oraz liczne działania dezinformacyjne rosyjskiej i białoruskiej propagandy. Swoboda wypowiedzi i realizacja wolności obywatelskich ułatwia działania dezinformacyjne prowadzone na terenie państw położonych w bliskości granicy z Federacją Rosyjską. Nie chodzi tylko o rozpowszechnianie informacji fałszywych³³, ale funkcjonowanie memów i virali ośmieszających służby mundurowe. Jako ciekawostka jest teraz podawany przykład kont użytkowników na jednym z portali społecznościowych, które w ciągu jednego dnia z zagorzałych przeciwników szczepionek przeciw Covid-19, stały się kontami użytkowników przeciwnych uchodźcom z Ukrainy.

Po czwarte, Białoruś, mimo że oficjalnie nie jest stroną wojny z Ukrainą, to w rzeczywistości aktywnie w tym konflikcie uczestniczy, udostępniając swoje terytorium dla wojsk rosyjskich do ataków na Ukrainę. To także jeden z elementów wojny hybrydowej sterowanej zależnościami reżimu rosyjskiego i białoruskiego.

Po piąte, jak wskazują same organy unijne, instrumentalizacja migrantów i ukraiński kryzys uchodźczy wymagają ponownego przemyślenia polityki migracyjnej³⁴. Potrzeba zmian w polityce migracyjnej oraz zarządzaniu granicami Unii jest wskazywana

³² A.M. Dynier, *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rosji*, „Biuletyn PISM” 2021, 9 VII, nr 131.

³³ *Polska na celowniku dezinformacji*, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, [online] <https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/polska-na-celowniku-dezinformacji>, 20 XI 2023.

³⁴ *Instrumentalisation of Migrants and the Ukraine Refugee Crisis Call for a Fresh Start to Migration Policy*, 20 VI 2022, [online] <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/news/instrumentalisation-migrants-and-ukraine-refugee-crisis-call-fresh-start-migration-policy>, 10 XI 2023.

wielokrotnie przez same państwa członkowskie, a instytucje prawodawcze UE podjęły konkretne działania reformujące w postaci wniosku do zmiany Kodeksu granicznego Schengen oraz aktów prawnych odnoszących się do zmian zarządzania wschodnią granicą zewnętrzną od rozpoczęcia instrumentalizacji migrantów oraz wybuchu wojny w Ukrainie.

Po szóste, problem inżynierii migracji analizowany w rozważaniach pokazuje, iż rosyjskie służby specjalne wcześniej знаły funkcjonowanie tego typu mechanizmu opartego na przymusowej migracji. Dopiero KGS wprowadził określenie prawne dla procesu występującego już wcześniej. Wykorzystanie służb oraz zaangażowanie cywili w realizację celów zostało przypisane przez teoretyków działań wojennych do określenia „wojna hybrydowa”.

Po siódme, powyższy proces ulega fluktuacji czasowej i wobec ciągle trwającej w 2023 r. agresji Rosji na Ukrainę wojna hybrydowa w zakresie instrumentalizacji migrantów na granicy z Białorusią ulega nasileniu. Wyraża się to w podejmowaniu coraz liczniejszych prób nielegalnego przekroczenia granicy przez instrumentalizowanych migrantów wspomaganych przez pograniczników białoruskich, co jest jednym z najczęściej ostatnio wykorzystywanych elementów wojny hybrydowej.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Boczek K., *4-letnia Eileen zagubiła się w lesie na granicy. SG wypchnęła jej rodziców na Białoruś. W nocy -12°C!*, 2021, 7 XII, [online] <https://oko.press/4-letnia-eileen-zagubila-sie-w-lesie-na-granicy-sg-wypchnela-jej-rodzicow-na-bialorus-w-nocy-12c>.
- Czmiel M., *RPO apeluje do policji w sprawie poszukiwań 4-letniej Irakijki*, 2021, 9 XII, [online] https://wiadomosci.wp.pl/rpo-apeluje-do-policji-w-sprawie-poszukiwan-4-letniej-irakijki-6713587389610720a?utm_source=combreak.
- Dyner A.M., *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rosji*, „Biuletyn PISM”, 2021, 9 VII, nr 131.
- Fraszka B., *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje*, „Warsaw Institute” 2021, 23 XII, [online] <https://warsawinstitute.org/pl/sytuacja-na-granicy-polsko-bialoruskiej-przyczyny-aspekt-geopolityczny-narracje>.
- Greenhill K.M., *Strategic Engineered Migration as a Weapon of War*, „Civil Wars” 2008, vol. 10, no. 1, <https://doi.org/10.1080/13698240701835425>.
- Greenhill K.M., *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement as an Instrument of Coercion*, „Strategic Insights” 2010, vol. 9, no. 1, <https://doi.org/10.7591/9780801458668>.
- Instrumentalisation of Migrants and the Ukraine Refugee Crisis Call for a Fresh Start to Migration Policy*, 2022, 20 VI, [online] <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/news/instrumentalisation-migrants-and-ukraine-refugee-crisis-call-fresh-start-migration-policy>.
- Instrumentalizacja migrantów i ukraiński kryzys uchodźczy wymagają ponownego namysłu nad polityką migracyjną*, [online] <https://www.eesc.europa.eu/pl/news-media/news/instrumentalizacja-migrantow-i-ukraiński-kryzys-uchodźczy-wymagaja-ponownego-namyslu-nad-polityka-migracyjna>.

- Interpelacja nr 29295 do ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie zaginięcia i działań poszukiwawczych 4-letniej Eileen w rejonie granicy polsko-białoruskiej*, 2021, 13 XII, [online] <https://sejm.gov.pl/sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=C9QC6R>.
- Kubik W., „*To jest operacja ŚLUZA*”. Były białoruski policjant ujawnia szczegóły mściwego planu Łukaszenki, „Fakt” 2021, 25 VIII, [online] https://www.fakt.pl/polityka/operacja-sluza-byly-officer-bialoruskich-sluzb-mowi-o-przemycaniu-imigrantow/lzmxr38?utm_source=polska-zbrojna.pl_viasg_fakt&utm_medium=referral&utm_campaign=leo_automatic&srcc=undefined&utm_v=2.
- Laskowska K., *Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne*, Białystok 2006.
- Parafianowicz Z., *Prywatne armie świata. Czyli jak wyglądają współczesne konflikty*, Kraków 2021.
- Perkowska M., *Zagrożenie przestępczością na wschodniej granicy Polski – struktura i dynamika zjawiska*, „Politeja” 2016, vol. 13, no. 2, <https://doi.org/10.12797/Politeja.13.2016.41.07>.
- Polska na celowniku dezinformacji*, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, [online] <https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/polska-na-celowniku-dezinformacji>.
- Skoneczny Ł., *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 1.
- Starzewski Ł., *Sprawa zaginięcia 4-letniej dziewczynki z Iraku na granicy. Interwencja RPO. Odpowiedź KWP w Białymstoku*, 2021, 17 XII, [online] <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-policja-granica-zaginiona-dziewczynka-irak>.
- Szachoń-Pszenny A., Zareba A., *Etapowość instrumentalizacji migrantów na przykładzie granicy z Białorusią – wyzwania współczesności*, „Przegląd Geopolityczny” 2024, oddane do druku.
- Szachoń-Pszenny A., *Szczyt kryzysu migracyjnego w 2015 r. a szczyt kryzysu uchodźczego w 2022 r. – próba analizy porównawczej wpływu na „obszar bez granic” UE*, „Studia Politologiczne” 2023, t. 68, <https://doi.org/10.33896/SPolit.2023.68.3>.
- Szachoń-Pszenny A., *Wojna w Ukrainie jako czynnik zmiany zasad przekraczania granicy zewnętrznej Unii Europejskiej*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2023, nr 4.
- Szymański P., Żochowski P., Rodkiewicz W., *Wymuszanie współpracy. Fińsko-rosyjski kryzys migracyjny*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” 2016, 6 IV, [online] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-04-06/wymuszanie-wspolpracy-finsko-rosyjski-kryzys-migracyjny>.
- Tomczak M., *Rodziny z dziećmi, wykształcona Afganka, ciężarna kobieta – osoby takie, jak w filmie Holland są na granicy wyjątkami*, 2023, 17 XI, [online] <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,30395672,a-co-jesli-dla-migrantow-to-lepiej-ze-straz-graniczna-przerzuca.htm>.
- Ukraińcy: FSB i KGB porozumiały się ws. ataku przy granicy Polski*, 2023, 10 X, [online] <https://www.rp.pl/swiat/art39242451-wojna-rosji-z-ukraina-dzien-594>.
- Wilk A., Żochowski P., *Ćwiczenia „Zapad 2021”. Rosyjska strategia w praktyce*, 2023, 3 IX, [online] <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-09-03/cwiczenia-zapad-2021-rosyjska-strategia-w-praktyce>.
- Wojnowski M., *Geneza, teoria i praktyka rosyjskiej inżynierii przymusowej migracji. Przyczynek do badań nad kryzysem migracyjnym na wschodniej flance NATO*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2022, t. 14, nr 26, <https://doi.org/10.4467/20801335PBW.21.034.15694>.

Wystąpienie posła Michała Gramatyki z partii politycznej Polska 2050, [online] https://twitter.com/SamPereira_/status/1728475036531437890?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1728475036531437890%7Ctwgr%5E03311b44015ccfe61672dad967b862aa0730e5b5%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.donald.pl%2Fartykuly%2FkZ3xgkEQ%2Fdramatyczna-historia-4-letniej-eileen-na-granicy-z-bialorusia-byla-zmyslona.

Zaginęła 4-letnia Irakijka. Grupa Granica chce przeczesać las. „Potrzebna zgoda na wejście do strefy”, 2021, 7 XII, [online] <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,27887794,zaginela-4-letnia-corka-migrantow-z-iraku-eileen-nie-ma-szans.html>.

Akty prawne

Rozporządzenie (UE) 2016/399 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen), Dz.U. L 77 z 23.03.2016.

Wniosek Komisji: rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniające rozporządzenie (UE) 2016/399 w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice, Strasburg, dnia 14.12.2021 r., COM(2021) 891 final, 2021/0428 (COD).

Nota Rady UE z dnia 19 czerwca 2022 r. do wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenie (UE) 2016/399 w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice; międzyinstytucjonalny numer referencyjny: 2021/0428(COD).

Anna SZACHOŃ-PSZENNY – doktor nauk prawnych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Jest adiunktem w Katedrze Stosunków Międzynarodowych i Bezpieczeństwa, Instytutu Nauk o Polityce i Administracji, Wydziału Nauk Społecznych. Autorka ponad 50 publikacji z zakresu prawa i polityki unijnej, szczególnie dotyczących współpracy Schengen i zarządzania granicami zewnętrznymi UE. Główne zainteresowania obejmują rozwój *acquis* Schengen i strefy Schengen w prawnych i instytucjonalnych ramach Unii Europejskiej oraz ich wpływu na funkcjonowanie granic wewnętrznych i zewnętrznych UE. Aktualnie badania naukowe skupiają się przede wszystkim na zintegrowanym zarządzaniu granicami i jego przemianach, szczególnie w dobie kryzysów w UE, zwłaszcza wyzwań na wschodniej granicy UE / strefy Schengen.

Agnieszka ZARĘBA – doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Jest adiunktem w Katedrze Systemów Politycznych i Komunikowania Międzynarodowego, Instytutu Nauk o Polityce i Administracji, Wydziału Nauk Społecznych. Autorka ponad 35 publikacji z zakresu wizerunku polityka. Koncentruje swoje zainteresowania badawcze wokół problematyki komunikowania politycznego i międzynarodowego. Badaczka rozszerza swoje zainteresowania badawcze na kwestię bezpieczeństwa i kryzysu migracyjnego jako instrumentu oddziaływania na relacje międzynarodowe.